

intressant steg i forskningen vore att utföra fältarbeten som avser församlingsbornas syn på och förhållnings-sätt till de kvinnliga prästerna under de gångna femtio åren och fram till nu.

Anders Gustavsson, Oslo

Industriland. Tolv forskare om när Sverige blev modernt. Jan af Geijerstam (red.). Pre-miss förlag, Stockholm 2008. 306 s., ill. ISBN 978-91-85343-58-4.

Utställningen Industriland på Arbetets museum i Norrköping hör till mina favoriter. Den skildrar en tid av stora förändringar på ett mångsidigt och tankeväckande sätt som stimulerar till reflektion – samtidigt som där också finns starka och glada upplevelsedimensioner. Mer säger jag inte – annat än att jag rekommenderar alla som inte sett Industriland att göra ett besök på Arbetets museum.

Nu var det inte utställningen jag skulle skriva om här utan antologin *Industriland. Tolv forskare om när Sverige blev modernt*. Boken är kopplad till utställningen och har liksom den fokus på vad som i inledningen kallas den högindustriella epoken 1930–1980: ”Under dessa femtio år tog Sverige steget från utbredd fattigdom, stora orättvisor och sociala motsättningar till ett prisat demokratiskt välfärdssamhälle där staten och parterna på arbetsmarknaden under samförståndets banér fördelade de växande ekonomiska tillgångarna och människor fick tryggare arbetsplatser, bättre bostäder, utökad fritid och ett växande utbud av varor. Med utställningen vill museet ge kunskap och skapa förståelse för den egna historien”, skriver museidirektör Anders Lindh och ekonomhistorikern Maths Isacson i förordet. Där säger de också att antologin ”vänder sig till gymnasielärare, studerande vid landets folkhögskolor, högskolor och universitet, förtroendevalda inom organisationer samt en historieintresserad allmänhet”.

Boken har redigerats av industrihistorikern Jan af Geijerstam, som också skrivit det övergripande inledningskapitlet ”Sverige och den högindustriella epoken”. Kulturgeografen Tora Friberg låter oss därefter möta tiden på ett människonära plan, när hon återberättar ett samtal med sin mor, född 1920. Moderns livshistoriska berättelse levandegör hur tidens samhälleliga förändringar kunde återverka i det levda livet på det personliga planet under den aktuella perioden. I det följande kapitlet, ”Arbetets skiftande villkor”, placerar

Maths Isacson sedan in det människonära perspektivet i en reflekterande översikt över arbetets och arbetslivets förändring liksom de olika konsekvenserna för kvinnor, män och invandrare. Jenny Andersson, ekonomhistoriker, driver problematiseringen vidare i sitt bidrag ”Socialdemokratin, tillväxten och den sociala utslagningen”, som hon avslutar med att fråga ”vad vi ska med tillväxt till, om den inte leder till mänsklig välfärd?”. Den frågan får ytterligare en dimension i historikern Maija Runcis artikel ”De som inte fick plats – att hålla måttet”. Hon granskar där steriliseringslagens effekter för dem som bedömdes vara avvikande på grund av ras, kön eller brister i de fysiska eller psykiska förmågorna. Från 1935 till 1975, då lagen avskaffades, steriliserades ungefär 63 000 människor i Sverige.

Kvinnliga företagare hörde till dem som på andra sätt var marginaliserade, då inte minst av forskningen, menar ekonomhistorikern Therese Nordlund i kapitlet ”Kreativa kvinnor – om kvinnligt företagande under 1900-talets förra hälft”. Efter en översikt över hinder och möjligheter presenterar Nordlund i närbild några av tidens kvinnliga entreprenörer och deras företag.

I ett av bokens kortaste kapitel ger historikern och arkivchefen Lars-Erik Hansen en koncentrerad framställning av Sveriges förändring: ”Den unika immigrationspolitiken – från utvandrar- till invandrarland.” Kapitlet är kort, ja – men just därför imponerande innehållsrikt, inte bara genom texten utan också genom de välvalda diagrammen och modellerna som åskådliggör förändringen på ett dynamiskt, tydligt och lättillgängligt sätt.

Kulturgeografen Irene Molina diskuterar boende-frågan och dess förändring över tid utifrån klass, kön och etnicitet i artikeln ”Segregation – eller den svenska bostadsförsörjningens paradoxer”. Framställningen är både saklig och problematiserande samtidigt som den också är intresseväckande genom sina polemiska övertoner, exempelvis i formuleringen ”Sverige har helt enkelt inte gjort upp med sitt rasbiologiska förflutna och att tro att rashygienism är en avslutad epok i svensk historia skulle vara något naivt”. Citatet är ryckt ur sitt sammanhang, ja, men uppmanar till reflektion och diskussion, vilket inte är oviktigt med tanke på den vida läsekrets *Industriland* vänder sig till.

Filmvetaren och arkivchefen Pelle Snickars bidrag, ”Det medialiserade samhället”, är viktigt för förståelsen av perioden. Tillkomsten och utbredningen av radio, film och tv i olika former, med olika målsättningar och olika användning tillhör det nya som är viktigt för förståelsen

av tiden, både på en övergripande samhällslig nivå och i människors vardag. Här markeras också betydelsen av andra världskriget, som tillsammans med första världskriget var viktiga brytpunkter i samhällsförändringen, inte bara i de krigförande länderna utan också i ett neutralt land som Sverige. Ett annat mediaperspektiv ges av Maria Sundkvist, barnforskare och pedagog. Hon skriver om "Bilden av barndomen i 1950-talets Sverige" utifrån 1955 års barn- och ungdomsböcker, som hon menar inte avspeglar ett då samtida Sverige i bred bemärkelse utan ett Sverige "där samtidens medelklassvärderingar utgör normen".

Idéhistorikern Erland Mårals bidrag, "Synen på natur och miljö under den höginguistiska epoken", ger viktiga, övergripande och intressanta perspektiv på miljöfrågorna i vid bemärkelse under en längre tidsperiod. För mig hör Mårals kapitel nära samman med den avslutande artikeln, "Det industriella tjänstesamhället", av historikern och arkivchefen Lars Ilshammar, som både sammanfattar och problematiserar inte bara samhällets förändring utan också välunderbyggt kritiserar forskares etiketteringar och gränsdragningar i form av förenklade epoketiketteringar som t.ex. talet om övergång från ett industrisamhälle till ett tjänstesamhälle, informations-samhälle, postindustrialism och postmodernism. Ilshammar hävdar, att många tjänsteföretag i praktiken styrs av industrialismens logik och får i sitt avslutande stycke sista ordet vad gäller *Industriland*: "Medan fabriken skorstenar slutat ryka och arbetsstyrkan vandrat iväg för att bli kommunikatörer i de nya kunskapsföretagens kontorshallar består de industriella relationerna. Bruket lever, trots rykten om motsatsen."

I den här presentationen av *Industriland* har jag kort tagit upp alla de olika bidragen från bokens början till dess slut. Jag är imponerad av hur antologin, med få undantag, hänger ihop, trots olika infallsvinklar. Det ena kapitlet leder över till det andra, utan att det skrivs läsaren på näsan. I stället dominerar min egen läsupplevelse av att de olika kapitlen inte är separata artiklar utan delar i en sammanhängande text. Boken är skickligt tänkt, planerad och redigerad. Författarna skriver populärvetenskap av högsta märke – vetenskap förmedlad i god språkdräkt. Självklart håller jag inte med om allt som sägs i *Industriland*. Jag kan framföra negativ kritik på vissa punkter och ta upp andra till diskussion – men också det tillhör antologins styrkor. För det måste vara det som är avsikten. Det är svårt att förmedla en läsupplevelse, men det är bara att hoppas att alla de målgrupper som nämns i förordet läser och använder sig av de

kunskaper och tankar som boken förmedlar – och att universitetet inte förleds av ordet "populärvetenskap" till att inte använda boken som kurslitteratur. Där behövs den också, inte minst i mitt eget ämne etnologi.

Birgitta Skarin Frykman, Göteborg

Jonas Frykman och Kjell Hansen: *I ohälsans tid. Sjukskrivningar och kulturmönster i det samtida Sverige*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2009. 235 s., ill. ISBN 978-91-7331-217-2.

Mot slutet av 1990-talet började antalet sjukskrivningar i Sverige att skjuta i höjden. En topp nåddes 2004 och sedan dess har det skett en gradvis minskning. Från början kopplades ökningen samman med de hårdare kraven i arbetslivet som följde på 90-talskrisens neddragningar, inte minst inom den offentliga sektorn. I den offentliga debatten talades om långtidssjukskrivningar till följd av en allt mer pressad arbetsmiljö och om rehabiliteringsinsatsernas tillkortakommanden som gjorde att de sjukskrivna kom i kläm.

Några år in på 2000-talet förändrades plötsligt tonläget. Nu riktades inte längre blicken mot de sjukskrivnas villkor. I stället var det nu samhällets kostnader för sjukskrivningarna som tilldrog sig uppmärksamhet. Var det kanske så att folk fuskade? Var inte det stigande antalet sjukskrivningar bara ett uttryck för bortklemade svenskar som behövde allsköns dalt och fruktstund för att orka gå till jobbet för att sedan sjukskriva sig om chefen sa ifrån? Den sjukskrivne bytte nu position från offer till fuskare.

Sjukskrivningarna framstod nu inte bara som en viktig politisk fråga, utan också som en intressant forskningsfråga. Från medicinskt och hälsovetenskapligt håll hävdades att visst spelade arbetslivets hårdare villkor en roll, men kunde knappast ensamt förklara den snabba ökningen. Generellt kunde man snarast peka på en trendmässig förbättring av flertalet av de indikatorer som brukar antas påverka befolkningens hälsa. Det var således en på det hela taget ganska frisk befolkning som blev sjukare.

Ytterligare en förbryllande omständighet var sjukskrivningarnas geografiska spridning. Ökningen av sjukfallen fördelade sig inte jämnt över landet, utan vissa regioner och platser föreföll mer "drabbade". Inte heller var det i storstadsregionerna, där stressen kunde förväntas vara värst, som ökningen var störst. Nej, ökningen